

LA FAMÍLIA
DELS GENER:
UNS MENESTRALS
LLEIDATANS
DEL SEGLE XVIII

Per Ramona Huguet

10

Durant el segle XVIII, Lleida experimentà un important creixement demogràfic i econòmic que començà ja a les darreries del sis-cents. Des de la dècada dels anys vuitanta de l'esmentat segle, la població va iniciar un ritme de crescuda gairebé espectacular, que es va veure frenat momentàniament per la guerra de Successió. Posteriorment, Lleida va quadruplicar el seu veïnatge. Entre 1718 i 1787 va passar de tenir uns 2.273 habitants a acollir 10.390 persones. Això sí, en tot aquests temps, la major part de la població activa (a l'entorn d'un 60%) es va dedicar a l'agricultura, ja que el creixement de la ciutat reposava essencialment en l'activitat agrària.

Si més no, el sector menestral era el segon esglaó dins el conjunt d'activitats productives de la ciutat. Els artesans eren la segona força demogràfica de Lleida, i havien de cobrir la demanda d'una població en augment i de les seves rodalies. Entre 1716 i 1768, els menestrals representaven al voltant d'un 25-30% dels treballadors del centre urbà.

Es tractava d'un sector força tradicional, propi de les societats precapitalistes. Comprenia una gran quantitat d'oficis, però molts d'ells eren minoritaris, i no sobresortia cap branca productiva. Calia, simplement, cobrir les necessitats bàsiques de la població (vestit, calçat, utillatge). Si bé a finals del segle XVIII sembla que es va començar a desenvolupar la indústria de la seda i de la llana, passada la guerra de Successió no hi va haver cap més índex de reviscolament. Després de l'escomesa bèl·lica, a Lleida van predominar unes determinades ocupacions essencials pel manteniment d'una ciutat: espardenyers-soguers, sabaters, sastres, ferrers i teixidors ¹.

La família dels Gener pertanyia a una d'aquestes nombroses corporacions, tal vegada, la de més quantitat de treballadors, la dels espardenyers-soguers. No és estrany en el context lleidatà la importància d'aquest gremi. Es tractava d'un ofici amb una clara interdependència amb el món agrari; emprava la matèria primera provinent del camp (el cànem) i fabricava utensilis, a part de les espardenyers, útils pel treball del camperol (suports, recipients, lligatges, etc.). Serà doncs, la família d'espardenyers Gener, la que ens permetrà il·lustrar la vida d'uns menestrals lleidatans de la primera meitat del segle XVIII, malgrat que en general, els seus membres presenten una condició socioeconòmica superior a la del gruix artesanal ².

La formació de la família i els grups residencials

Els germans Francesc i Ermengol Gener, com molts altres artesans, van arribar a Lleida cap a la segona meitat del segle XVII. D'origen pagès, provenien del municipi de Torrelameu, proper a Lleida. De fet, la ciutat s'acostumava a nodrir amb gent de les seves rodalies ³. Era un bon moment per aconseguir un lloc digne enmig de la vida menestral de la ciutat. Tal com hem esmentat, a les darreres dècades del sis-cents, el sector artesanal estava en plena activitat i renovació, tal com ho demostra l'augment d'operaris, la renovació d'estatuts gremials o la mateixa expansió del conreu del cànem ⁴. De ben segur que els germans Gener es van veure afavorits per aquestes circumstàncies. Un cop assentats com a menestrals calia, si més no, establir-se definitivament a la ciutat, i formar una família era una bona manera de fer-ho.

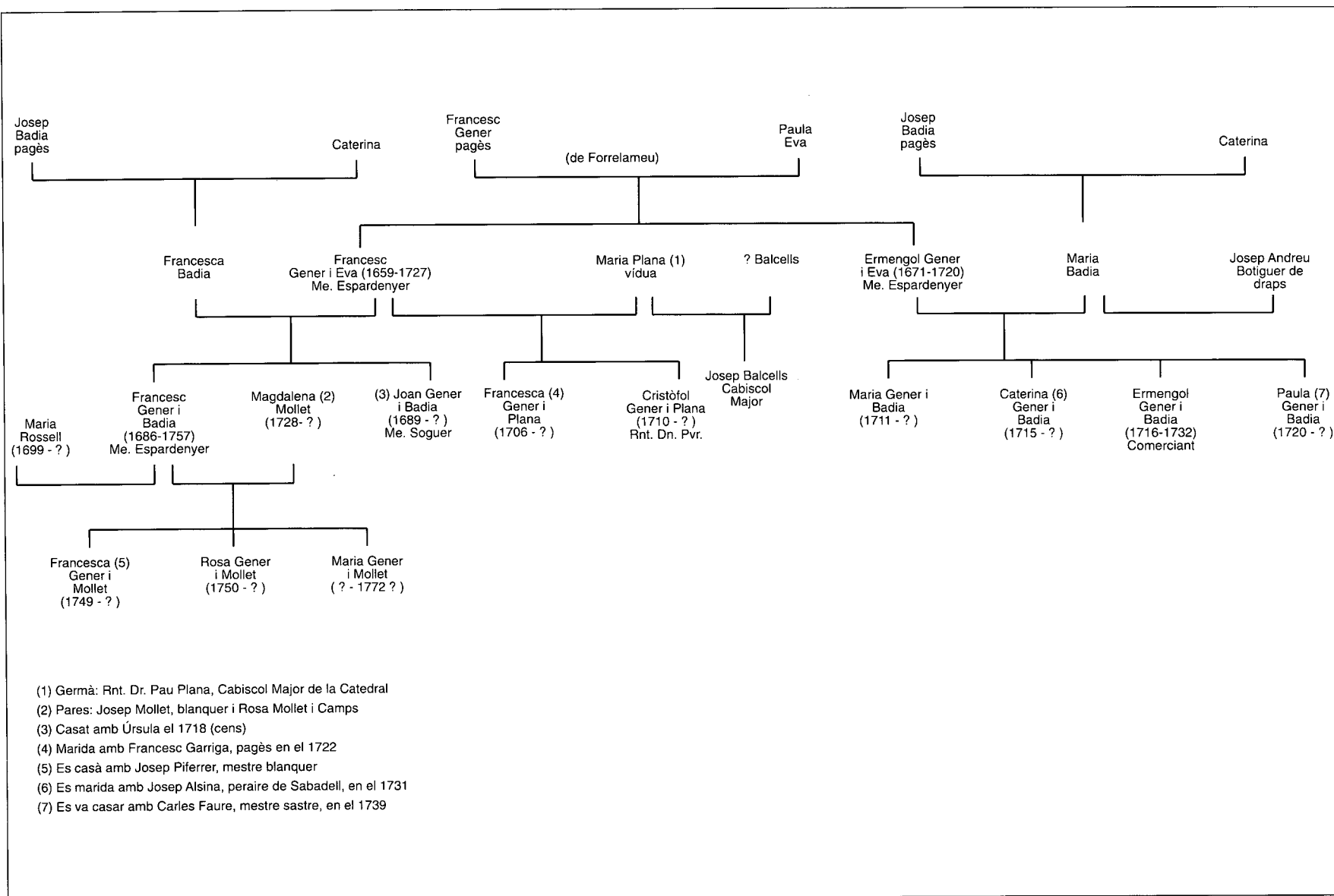
En un món pre-capitalista, essencialment reaci al qui era fonari ⁵, el matrimoni amb una noia de la terra esdevenia un element fonamental per a la integració, car la família era un puntal bàsic per inserir-se en una xarxa de relacions ja establertes. Així ho feren els Gener, i per partida doble. Els dos germans es maridaren amb dues germanes, na Francesca i na Maria, filles del pagès Josep Badia i de Caterina. Possiblement, el germà gran, en Francesc, arribà abans a la ciutat, i facilità a l'Ermengol la seva vinguda, si tenim present que es portaven dotze anys d'edat. Potser fins i tot el va instruir en l'ofici, i li va facilitar els contactes per trobar muller dins la mateixa parentela. De fet, els Gener van estar molt lligats i agraïts a la família acollidora. N'és una prova els desitjos d'ambdós germans d'ésser enterrats en el vas del sogre comú, en Josep Badia, tot i que en Francesc es maridà una altra vegada.

Fou així com els Gener van formar dues branques familiars que, per cert, no tindran molta continuïtat dins l'ofici d'espardenyers, ja sigui per motius de descendència o per possibilitats d'ascens social. En Francesc es casà dos cops (vegeu l'arbre genealògic). Del primer matrimoni amb Francesca tingué dos fills, el també anomenat Francesc i en Joan. Del segon matrimoni amb Maria Plana van néixer na Francesca i en Cristòfol. En Francesc Gener fill, malgrat els seus dos o tres matrimonis, no va tenir descendència masculina, sinó tres filles ⁶. La branca d'Ermengol trencà ja la tradició artesana a la següent generació. Tingué quatre fills, tres noies i un varó, també de nom Ermengol. En morir Francesc pare, va deixar uns fills encara infants, i la seva vídua es va maridar amb un botiguer de draps. El fill es va encaminar cap el comerç, fent carrera en aquesta direcció, i esdevenint, com veurem, un important comerciant barceloní.

Les dues branques de la família dels Gener tindran sovint característiques diferenciades. Els grups residencials en els quals viuran els dos germans, acostumaran a tendir cap a la complexitat, i a comptar amb més persones que les famílies d'altres menestrals, especialment en el cas de la branca d'en Francesc, de qui podem seguir el cicle familiar ⁷. El 1718, vidu ja per segon cop de Maria Gener i Plana, residia amb el fill Francesc, amb la jove Maria Gener i Rossell, amb la néta Teresa, d'un any, i amb els fills del segon matrimoni, Francesca i Cristòfol, de 12 i 8 anys respectivament ⁸. El fadrister, en Joan, ja havia format un altra llar. Sis persones vivint en un nucli conjugal múltiple no era el més corrent entre els menestrals. Cap al 1723 es reduí el grup. La néta moria i la filla Francesca es casava als 16 anys, potser per l'afany de deixar-la "col·locada" el pare, o per alleugerir els deures de l'hereu. Abans de morir en Francesc pare, cap al 1727, solament quedaven a la llar tres persones, pare, fill i jove, a frec d'esdevenir un nucli conjugal simple. En el 1748, Francesc fill, sense descendència, es maridà a l'avançada edat de 62 anys amb la jove de 20 anys Magdalena Mollet, segurament per intentar assegurar un patrimoni gens menyspreable. Tanmateix, no tingué un varó hereu. En aquests anys va viure en un grup residencial conjugal, i el 1757 deixà una llar formada per cinc persones, el matrimoni i unes filles impúbels (Francesca, Rosa i Maria) ⁹.

Davant d'aquesta trajectòria, es pot comprovar com els grups residencials canvien al llarg del temps, moltes vegades s'adapten a les conjuntures econòmiques, però també vénen condicionats per les mateixes circumstàncies biològiques, o característiques demogràfiques. Segurament, si de bell antuvi en Francesc Gener Menor ¹⁰ hagués tingut descendència, l'estructura del seu grup residencial hagués estat complexa, com en el temps del seu pare. Però de tots és sabut la forta incidència de la mortalitat en les societats pre-capitalistes. La freqüència de les segones núpcies n'és una prova evident. Amb elles, els Gener intenten assegurar la pervivència familiar, al temps que s'amplien les relacions socials cap a altres xarxes de parentiu, i fan més complicada la composició del grup residencial (convivència entre germanastres, madastres, etc.).

En Francesc pare es maridà en dues ocasions. Gràcies al fruit del segon matrimoni amb la també vídua Maria Plana, s'amplià el seu grup residencial. El seu hereu es va haver de casar tres vegades, per tal d'engrandir la seva família. És curiós que a la branca dels Francescs dominin els vidus, quan

normalment són les dones les sobrevivents, donat que s'acostumen a casar més joves ¹¹. Aquest seria el cas d'Ermengol, que moria el 1720, deixant una vídua de 35 anys i quatre fills, el més gran dels quals tenia 9 anys. No és estrany que Maria Gener i Badia, la seva vídua, es casés ja al cap de dos anys amb el botiguer Josep Andreu, davant la necessitat d'assegurar-se uns ingressos, com hauria de ser el cas de moltes dones en la seva situació.

No solament la mortalitat i edat dels progenitors incidia en el tamany i naturalesa dels grups residencials, sinó també el nombre de fills. Tant els Francescs com l'Ermengol en tingueren més que el comú de la menestralia (no s'arriba a tres fills per llar) ¹². En Francesc Gener Major i Ermengol en van tenir quatre, i en Francesc Gener Menor, que sapiguem, va concebre quatre filles i només tres sobrevisqueren. Lògicament, el nombre de fills fa que el grup residencial s'engrandeixi, i el fet de poder mantenir més persones implica una major capacitat econòmica. En efecte, els Gener, en aquest sentit, s'apropen més als comportaments de l'èlite de la menestralia, encara que entre els espardenyers hi havia alguns grups residencials força amplis.

La condició econòmica dels Gener sobressurt, com veurem, del gruix de la menestralia, i de manera especial la branca dels Francescs, entre els quals hem observat estructures més complexes. El grup constituït per l'Ermengol, malgrat ésser conjugal simple, comprenia un nombre de persones considerable. El 1718 vivia amb la seva dona Maria i tres fills: Maria, Caterina i Ermengol; un aprenent, Rafel Felip, i la criada Maria Puiggené. Dos anys més tard, l'any de la mort del pare, neixeria la petita de la colla, la Paula. L'existència dels dependents (aprenents i criats) contribuïa entre la menestralia a engrandir el grup domèstic. El fet que a casa d'en Francesc Gener Major hi hagués, el 1718, tres aprenents, juntament amb els sis familiars, confirma la situació folgada que acabem de comentar. També ho ratifica l'edat precoç que casen les filles, puix que han estat capaços de dotar-les sense gaires impediments. Les futures mullers també eren fadrines, i provenien de famílies d'una condició socio-econòmica similar ¹³.

La mateixa estructura del treball artesanal, on la llar esdevé centre de producció, influïa en la major complexitat i grandària de les unitats familiars. Entre la menestralia, la proporció d'unitats extenses era més important que entre altres grups ¹⁴. I també, la condició d'ésser hereu, com en el cas d'en Francesc Gener Menor, afavoria la complexitat del grup. Era més difícil que els fadrísters, quan anaven a viure fora de la casa pairal, constituïssin una llar més gran. Tal havia d'ésser la situació d'en Joan Gener i del mateix Ermengol, el qual es va casar gran, possiblement quan les seves condicions laborals i econòmiques li van permetre. En morir, els seus fills eren encara uns infants ¹⁵.

Comportament familiar: estratègies econòmiques i relacions socials

La família, com a cèl·lula bàsica de la societat, coordina tota una sèrie de comportaments destinats a mantenir econòmica i prestigiar socialment el grup familiar. El matrimoni, pel sol fet de comportar descendència, formava ja part de la variada sèrie d'estratègies econòmiques d'una família. En el cas català, el dret civil, i en concret la institució de l'hereu, marcaven les línies bàsiques per a la preservació del patrimoni. D'aquí el delit de Francesc Gener Menor d'obtenir descendència a través dels distints matrimonis. Ell era l'hereu del patrimoni i de l'ofici. Era una manera habitual de conservar i augmentar els béns familiars, sobretot si es té en compte que les normatives gremials afavorien la transmissió de l'ofici de pares a fills. Els fills dels mestres tenien avantatges, i per això tampoc és estrany que algun fadrístern seguís l'ofici del pare. Aquest fou el cas d'en Joan Gener, en un moment en què la ciutat creixia en efectius. Es podia fer l'aprenentatge a la mateixa llar, al temps que s'ampliava la mà d'obra, i es dotava el fill amb el mestratge, aspecte molt valorat en el dot ¹⁶.

Una altra via per col·locar els fills, a banda del matrimoni, i sens dubte menys carregosa, era seguir la carrera eclesiàstica, tal com ho va fer el germanastre dels dos parions esmentats, en Cristòfol.

Era una altra manera de fer-se un lloc en una societat profundament religiosa, i per tant, de prestigiar la branca familiar.

Però l'hereu havia de tenir cura de tots els membres de la família. Si més no, en el cas dels Gener la considerable diferència d'edat entre els fills dels dos matrimonis d'en Francesc Gener Major els degué afavorir (Joan, el petit del primer matrimoni, tenia 17 anys més que na Francesca). De tal manera que, quan en Francesc fill vivia amb el seu progenitor, dona, filla, i germanastres, el seu germà Joan ja estava establert, i el patrimoni podia refer-se fins a l'hora de dotar els altres germans. D'altra banda, na Francesca i en Cristòfol, des de ben joves, abandonaran la llar, i en el dot de la noia hi contribuiran un germanastre i un oncle eclesiàstic per part de la mare. Un resultat profitós, pel que es veu, de les segones núpcies ¹⁷. Però igualment els dots de les joves ajudaven a mantenir la riquesa familiar.

Es vetllava, si més no, perquè els béns familiars es dispersessin el menys possible. Si no hi havia fills, part del dot havia de retornar als donadors, i els llegats testamentaris s'orientaven cap als fills, garants de la nissaga familiar. Amb tot, les vídues acostumaven a ser usufructuàries, i si els fills no sobrevivien, qui se'n podia beneficiar eren els mateixos parents, i fins i tot l'Església, perquè es vivia en un món profundament pietós. El Francesc fill llegà 500 lliures barcelonines al seu germà Cristòfol, prevere beneficiat, en cas que els seus fills no passessin de l'adolescència. Ermengol Gener deixà 25 lliures a la Congregació de Nostra Senyora dels Dolors. Petits llegats s'acostumaven a oferir com a mostra d'agraïment, com per exemple, les 10 lliures deixades a Llúcia Piferrer per part de la filla d'en Francesc Menor, Maria, pels bons serveis rebuts. De fet, la noia vivia a casa d'aquesta amb una germana casada ¹⁸.

Quan hi havia possibilitats de pujar un esglaó a l'escala social, hom s'oblidava de l'ofici familiar, tal com ho demostra la branca d'Ermengol, el fill del qual es va passar al sector comercial. L'esmentada situació va ser afavorida per una sèrie de circumstàncies, com la mort del pare, essent Ermengol un infant de tres anys amb tres germanes més, i el matrimoni de la seva mare amb el botiguer de draps, Josep Andreu. Havien de transcórrer massa anys abans l'hereu es fes càrrec del negoci, i na Maria era una vídua amb un considerable patrimoni, ja que el seu marit la deixava com usufructuària, fins i tot si es tornava a casar, dotació que sens dubte degué afavorir el casament amb el botiguer. Canviar, encara que fos cap al petit comerç, era ascendir una mica en l'escala social. La manualitat de l'ofici artesanal era l'estigma de l'honorabilitat de les classes populars de l'Antic Règim. Un estigma que es lligava sovint a una posició econòmica inferior, tal com ho demostren les més altes cotitzacions d'en Josep Andreu, que no d'Ermengol, enregistrades al cadastre de 1716 ¹⁹.

Els artesans que accedien a aquests tipus de matrimoni eren pocs. Força habituals eren les aliances dins el mateix món artesanal, i en l'àmbit pagès, en una ciutat marcada per un fort creixement agrari. Novament les aliances dels Gener ho confirmen. Els dos germans nouvinguts, el Francesc i l'Ermengol, mariden amb dues germanes de família pagesa. Les filles d'Ermengol ho feren amb un peraire de Sabadell, i amb un sastre. Na Francesca Gener i Plana es casà amb un fadrí pagès. En Francesc Menor i la seva filla es relacionaren estretament amb les famílies de blanquers Mollet i Piferrer. Els lligams matrimonials reflecteixen normalment una marcada afinitat socio-econòmica. El cas del matrimoni de la filla d'Ermengol, na Caterina, amb el peraire de Sabadell Josep Alsina, pot servir d'exemple en fer-se una valoració d'ambdós dots: 250 lliures barcelonines aporta la noia, igual que el noi, que ofereix com escreix per noces 125 lliures més. D'altra part, el pare de Magdalena Mollet (muller de Francesc fill) cotitzà una destacada suma al cadastre de 1716, superior fins i tot a la d'en Francesc Gener pare ²⁰.

El matrimoni consolida una posició social i una xarxa d'estretes relacions, i en el viure quotidià hom intenta contactar amb els sectors més prestigiosos, els valors dels quals impregnen la mentalitat de la societat. Entre els Gener, per causa de la seva ocupació, gran part dels seus coneguts eren es-

pardenyers, blanquers, amb qui s'emparentaren, i religiosos, sovint marmessors testamentaris. Tanmateix, entre els testimonis dels actes protocolaris no deixava d'aparèixer algú de "més categoria". El contracte matrimonial de Francesca Gener i Plana amb Francesc Garriga fou testimoniat pels Il·lustres Reverents Doctors D. Domingo Llopes i Francesc Alsina, canonges de la Seu. La noia estava emparentada amb diferents eclesiàstics: el seu germà Cristòfol, un germanastre, Josep Balcells i un oncle, el Reverent Doctor Pau Plana. Les relacions amb el món eclesiàstic podien ser, doncs, una via per obrir comunicació cap a sectors socials més prestigiosos.

Quan es casà la filla d'Ermengol, na Caterina, van testimoniar els capítols matrimonials el Reverent Doctor Josep Gras, prevere de la Comunitat de Balaguer, i un membre de la classe privilegiada, el Magnífic Josep Mallada, ciutadà honrat de Lleida. Podríem interpretar aquesta certificació com un senyal d'ascens social, davant la circumstància que el donador del dot és l'esdevingut comerciant Ermengol Gener fill ²¹.

Família i residència: els Gener i l'habitatge artesanal

Com la majoria dels artesans de Lleida, la vida material dels Gener es desenvolupava en el centre comercial de la ciutat, al voltant de la parròquia de Sant Joan. Era el centre apropiat per a viure i treballar, ja que havien de vendre els productes fabricats. En Francesc habitava en el lloc més cèntric a la plaça de Sant Joan, d'esquena al riu Segre, i compartia el veïnatge amb personatges il·lustres, com el marquès de Benavent i el Doctor Geroni Biosca ²².

La zona on vivia l'Ermengol sembla més pròpiament artesanal i comercial, pel fet que casa seva estava situada al carrer Major, guardada pel darrera per la costa del Col·legi de la Companyia de Jesús. Tenia, entre d'altres, com a veïns, a Pere Monsonís i el mestre de cases Francesc Manachi.

L'habitatge dels Gener respon a les característiques bàsiques de les llars artesanes. La residència incloïa el centre de producció, el taller-botiga, situat a la planta baixa a l'abast del públic. A part d'aquest lloc de treball, i també de les cuines, l'espai de la casa no tenia una clara especialització en relació a les seves funcions. Un mateix recinte, per exemple, podia ser dormitori i sala a la vegada. La residència dels menestrals i dels Gener, acostumava a comptar amb peces auxiliars, com ara estables, cellers, trulls, etc., i les plantes de les cases solien ser estretes. Els dos pisos de casa de l'Ermengol només tenien dos "quartos" cadascun. Ara bé, els Gener no eren pas dels menestrals més humils de la ciutat, i aquest fet es reflectia en les seves residències, amb més peces auxiliars i més àmplies (nou recintes en el cas d'Ermengol, i onze en el d'en Francesc fill) ²³. Recordem que els seus grups residencials també acostumaven a ésser més extensos, i per això hom precisava de més espai.

Fixem-nos, a tall d'exemple, en la casa d'Ermengol, millor descrita en el document. A la planta baixa hi havia l'entrada i botiga, amb la majoria d'eines de l'ofici. A la seva vora, la cuina, un rebostet i un estable. Possiblement, a un nivell inferior es localitzaria el celler, força habitual en les llars dels artesans, d'acord amb la importància del conreu de la vinya. Al primer pis hi trobem dos "quartos". Un era dormitori i lloc d'habitació col·lectiva, al temps que s'hi guardava els coberts i la farina. L'altre havia de ser una espècie de sala, ja que contenia dues caixes de pi amb roba de casa, i un banc respall de pi. Els dos "quartos" restants del segon sostre vindrien a ser una mena de rebost o d'esgolf, on hi havia des de menjar fins a utensilis diversos, com cabassos, destrals, etc. La casa d'en Francesc constava de: quarto a peu pla amb balcó i quartet d'alcovat, rebotiga, entrada, quartet petit, cuina, pastador, esgolf, celler i trull. Com molts menestrals, els Gener eren propietaris de les seves llars, encara que la d'Ermengol estava gravada per un censal. És un altre dels signes que diferencien les dues branques dels Gener, i que ara podem veure més clarament a través de la seva vida econòmica.

Taulellets d'un plafó del segle XVIII, que representen diversos oficis de l'època. (Museu Episcopal de Vic. Fotografia: Jesús Vilamajó).

Artesania i negocis familiars

A banda de la feina d'espardenyers, els Gener van intervenir en diferents afers, sobretot els relacionats amb el camp i el seu comerç, i els provinents dels arrendaments. Per l'esmentat motiu van poder mantenir un nivell de vida superior al d'altres artesans.

El taller de la casa dels Gener era força semblant als dels seus companys d'ofici, a no ser per una considerable quantitat de mercaderies emmagatzemada. La naturalesa de les eines que contenia no fa més que ressaltar la importància fonamental de la tasca manual: els bancs de cosir cingles, els cavallets de ferro per fer espardenyes, i les característiques "formes" per al calçat, eren els seus instruments habituals. Com molts artesans, venien la seva mercaderia fabricada. Ermengol n'havia acumulat en quantitat: 40 dotzenes d'espardenyes, 8 de cingles i una d'eixanguers de carro. Aquests productes, juntament amb la matèria primera que guardava, van ser valorats en una suma important de diners, en concret, en 718 lliures, 9 sous i 13 diners. Una quantia gens menyspreable, inferior però a la vàlua de les existències de les adrogueries (2.342 i 1.854 lliures era el cost en el cas de l'adrogueria de Pau Martorell i Pau Solanes, respectivament) propietat dels membres de l'èlite artesanal de la ciutat ²⁴.

Pel que acabem de dir, tampoc és estrany que en els tallers dels Gener s'hi concentrés una major quantitat de mà d'obra que l'habitual. Si bé és cert que els espardenyers-soguers cobrien una àmplia demanda, a causa de la relació dels seus productes amb el món agrari, també és veritat que com més gran és el negoci més n'és la capacitat econòmica dels mestres. Fins i tot, el Joan i l'Ermengol tenien a casa seva, el 1718, una criada, quan normalment el servei domèstic és més propi de l'èlite artesana (adroguers i apotecaris) i de les famílies de nobles i professionals liberals.

No podem oblidar que aquest servei domèstic, normalment femení, havia de contribuir en les tasques auxiliars del món artesanal, vora el treball de les dones de la família. Tal com assenyala Fernando Díez, la indefinició de la tasca domèstica, i així mateix, les prohibicions de les mateixes normatives gremials, feien que la feina femenívol esdevingués "barata, flexible i submissa".²⁵ De ben segur que en les tasques artesanes tenia més importància un altre tipus de mà d'obra barata, la dels aprenents, que juntament amb els fadrins, cobrien les necessitats d'un taller a qualsevol moment. Encara que no podem saber amb exactitud el nombre d'oficials de la casa dels Gener, sembla probable que comptessin amb aquest treball auxiliar, perquè sovint signen les actes protocolàries fadrins espardenyers. Per exemple, el testament d'Ermengol de 1720 va ésser testimoniat per dos fadrins, als que hi podríem sumar un aprenent i una criada, que vivien amb ell el 1718. Al mateix any, a banda dels més que probables oficials, a casa d'en Francesc pare, hi treballaven tres aprenents, i a la d'en Joan, dos, i la Francesca Garlava, la criada. Per tant, una quantitat considerable d'operaris.

Nogensmenys, pels Gener, altres fonts d'ingressos eren de cabdal importància. El recurs a la terra o a l'activitat agrària fou freqüent entre els menestrals de Lleida i d'altres indrets ²⁶, però entre els Gener es va convertir en una manera d'introduir-se en les xarxes comercials. Les transaccions amb el vi van ésser claus, quan a Lleida el conreu de la vinya i el preu del vi estaven en alça ²⁷. Per l'esmentat motiu, en Francesc fill no va ésser aliè a la bona conjuntura, i cap al 1757 havia destinat els seus sis jornals de terra al conreu de la vinya, reflex, d'altra banda, de la creixent participació dels espardenyers en la inversió agrària. Un cop transformat el raïm en vi, amb la seva "pisadora de verema", en Francesc l'havia d'emmagatzemar en un important celler que guardava sis vaixells, a punt ja d'ésser comercialitzat ²⁸.

No feia falta però, ser propietari per poder negociar amb productes del camp. Els arrendaments van ser una altra manera d'accedir-hi, i els Gener foren una de les famílies d'espardenyers que més van participar en els esmentats afers. Entre 1715 i 1760, els Oliver i els Gener van acaparar gran part de l'arrendament de rendes reials ²⁹. En els protocols notariais també hi ha notícies d'aquests negocis. Si bé Ermengol no tenia terres, de l'arrendament de les menuderies del Capítol de Lleida del lloc de Torres i Sudanell, que compartia amb un altre espardenyer, Llorens Lloses, n'obtenia una quantitat de productes dignes de comercialitzar. Cap al 1720 guardava a casa seva 40 arrobes d'oli i 150 càn-tirs de vi, i el seu celler contenia una bóta de quatre càn-tirs plena de vi i vuit tenalles olieres, en aquell moment buides. D'altra banda, Francesc Gener Major va deixar al seu fill Joan, el dret de vuitena de la vila d'Albatàrrec, que compartia amb el Reverent Francesc Cavaller, prevere beneficiat ³⁰. Els arrendaments rurals en una ciutat agrària en creixement havien d'ésser una bona font per a l'acumulació de capital, i és possible que afavorís la família dels Gener en l'ascens socio-econòmic d'alguns dels seus membres.

El 1745, Joan Gener (suposem que el mateix fill de Francesc Gener Major, o un descendent seu) consta com a comerciant entre els arrendataris de rendes reials. El cas més significatiu seria el del fill d'Ermengol, que es convertirà en un dels components de l'èlite burgesa catalana, i en l'únic comerciant matriculat lleidatà. Si més no, per aconseguir-ho es va desplaçar cap al centre barceloní, nus del creixement comercial i industrial del Principat. Lleida es movia encara en un món força tradicional, i el capitalisme hi penetrava lentament i feixuga. Com hem vist, el seu pare no era aliè als

fruits dels arrendaments, i el seu taller tampoc era dels més humils. Però la circumstància del matrimoni de la seva mare (per l'altra banda, afavorit per l'usdefruit dels béns del marit), el degué ajudar per acabar d'introduir-se en el món comercial. Quan es procedia de l'àmbit menestral, era habitual el pas per la botiga de draps o de teles abans d'arribar a la gran burgesia mercantil ³¹. Per l'Ermengol, la botiga del seu padastre va esdevenir una plataforma d'entrenament pels futurs afers comercials. Amb tot, el cas d'Ermengol és un exemple de les possibilitats d'ascens i de mobilitat social en la Lleida del període set-centista ³².

La branca familiar d'en Francesc, a més dels negocis esmentats, participà en certa mesura en el préstec de diners a través de censals, activitat que realitzaven amb més freqüència persones de nivells socio-econòmics superiors (gent de professions liberals, comerciants o nobles). El 1757, a Francesc fill, se li devien 1.235 lliures barcelonines per quatre censals. Contràriament, el seu oncle Ermengol, en la dècada dels anys vint, era gravat amb 360 lliures de quatre censals. En cap altre afer va destacar la família; la seva participació en la renda immoble fou pràcticament nul·la. Tant l'Ermengol com el seu nebot Francesc, eren propietaris dels seus habitatges. Hem pogut saber que l'Ermengol tenia la meitat d'una altra casa amb el seu germà. Tot i això, aquestes dues propietats havien de pagar censals ³³. Tota aquesta diversitat d'inversions de la família dels Gener era, a més a més, una manera de controlar els riscos dels negocis. Qualsevol entrebanc en un afer determinat no havia de significar necessàriament la ruïna de la família, perquè podia ésser compensat pels altres ingressos. La política de diversificació dels riscos la portaven a terme distints grups familiars dins de la mateixa burgesia, tal com ho demostra el cas de la família barcelonina dels Glòria ³⁴.

La riquesa i el benestar familiar

La possessió de terra, la major participació en els arrendaments i en els negocis de censals, ens explica la posició més sòlida de la branca d'en Francesc, econòmicament parlant, situació que es reflectirà en la seva riquesa i en el seu consum.

Les cotitzacions al cadastre en són un primer signe. El 1716, Francesc Gener pagà més de 20 lliures barcelonines, quantia elevada per a un menestral. El seu fill Joan i el seu germà Ermengol cotitzaren 14 i 10 lliures, respectivament, més d'acord amb la resta de treballadors manuals, reflex, per altra banda, d'un grup de condició modesta.

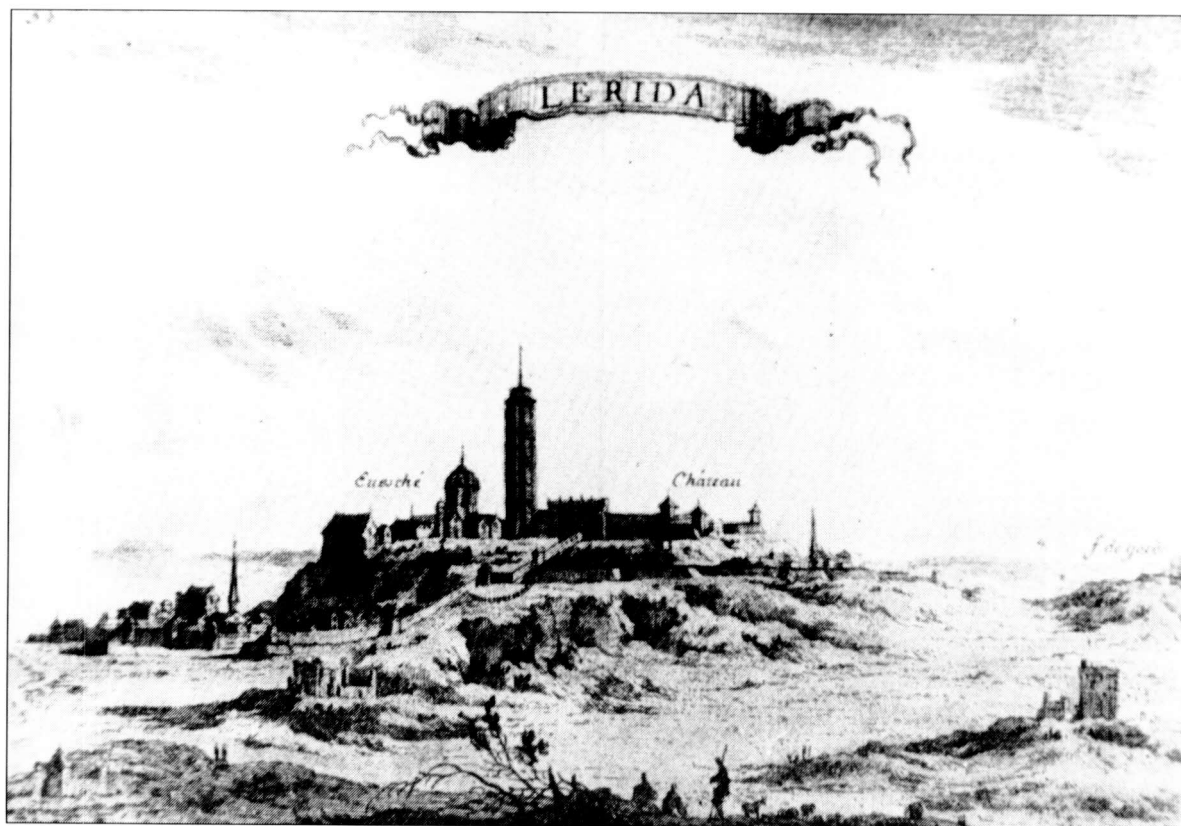
La quantia dels dots en són una altra prova. Quan Francesc Gener Menor es maridà amb Magdalena Mollet, la hi va fer un espectacular escreix per noces de 300 lliures barcelonines, que equivalia a l'aportat en dot per ella. És clar que en Francesc havia de voler pal·liar un matrimoni molt desigual (ell tenia 62 anys i ella 20), però és que també ho podia fer. Segons el seu testament de 1749, es dotarà als fills no hereus amb 500 lliures, quan en aquests anys només un 22% dels menestrals podien fer-ho. Ja anys enrera, la seva germanastra Francesca va rebre 600 lliures en concepte de dot, gràcies a la contribució del seu germanastre i del seu oncle, que eren eclesiàstics. En canvi, en la dècada dels anys trenta, les seves cosines, la Caterina i la Paula, van percebre unes donacions més modestes, a l'entorn de les 250 lliures ³⁵.

El major atresorament de béns ostentatoris en el cas d'en Francesc, confirma una millor posició econòmica. L'argent és un d'aquests béns al qual els artesans tenien més accés (un 62% del grup). Però Ermengol, no en gaudia de pas molt, al voltant de les 10 unces. Altrament, comptava amb tres anells i dos botons d'or guarnits amb distintes pedres. Cal dir que també guardava certa quantitat de diners (25 dobles de quatre d'or, 60 rals de vuit i 112 lliures barcelonines). Més endavant, el seu nebot Francesc tenia en la seva llar fins a 35 unces d'argent i diverses joies (dos anells i uns quants botons d'or, creu, arrecades i anell amb maragdes i diamants). Si bé no tenia diner líquid al seu habitatge, esparava cobrar uns quants deutes.

Per tot el que hem dit, no és gens sorprenent que en Francesc gaudís d'un nivell de vida més elevat que el seu oncle, davant la quantitat i qualitat d'objectes de la seva residència. En aquest sentit, es feia amb l'èlite menestral, com ara els adroguers, els apotecaris, i molt particularment, s'atansava més al nivell de consum d'un altre espadenyer destacat, l'Isidre Oliver. El seu oncle Ermengol fruïa d'un nivell de vida més corrent entre els artesans, mal que no era ni de bon tros dels més humils ³⁶. En el marc d'una economia pre-capitalista, no era estrany recórrer a l'autoconsum com a font complementària al gaudi d'una família. Fins i tot en Francesc Gener no oblidà l'esmentat recurs, ja que posseïa terres on conrear productes pel propi consum, i comptava amb un trull amb dues tenalles d'oli, i la seva llar guardava restes de filases per a la producció tèxtil casolana.

Els Gener: religió i alfabetització

El tenir una bona posició econòmica permet manifestar amb més ampul·lositat un sentiment religiós inherent a les societats de l'Antic Règim, i especialment a la Lleida del segle XVIII, ciutat fortament arrelada a les tradicions i a la Seu episcopal. Per aital motiu, no és gens estrany que en Francesc Gener fill, el 1749, arribés a demanar fins a 1.000 misses pel bon repós de la seva ànima. Tothom mira de vetllar pel seu esperit dins de les seves possibilitats. Urgeix salvar-se davant el llinard de la mort, i el contingut religiós dels testaments n'és una prova evident. En Francesc Gener Menor, a més a més de les 1.000 misses, es vol assegurar la salvació amb la celebració de la missa del rescat, i accelerar la purificació de l'ànima retinguda en el purgatori. Com a lleidatà fervorós, també sol·licità el Trentenari de Sant Amador, a dir en el monestir dels Trinitaris d'Avinganya. Aquests oficis li havien de costar a l'entorn d'unes 310 lliures, suma encara força elevada per dotar qualsevol filla d'artesa. Fins i tot, va preveure la possibilitat de fundar una missa resada si els seus

La ciutat de Lleida al segle XVIII, segons un gravat francès (Fotografia: Jesús Vilamajó).

fills morien sense descendència, un tipus de sol·licitud més pròpia de les classes benestants, ja que suposa una despesa constant. Quí millor digne de confiança que el seu germanastre (familiar i religiós), en Cristòfol, per recordar-se de dur a terme l'encàrrec, cada dia, a les 10 del matí. I sobretot, s'ha de fer ràpidament, perquè urgeix redimir-se ³⁷.

Les demandes dels seus familiars, si bé no tan elevades, sí eren lleugerament superiors a les de la resta de la menestralia lleidatana, tal com corresponia a una "nissaga" ben situada dins l'artesanat. En Francesc pare volia, segons els seus dos testaments, 150 i 200 misses, per un cost de 30 i 40 lliures. El 1720, el seu germà Ermengol solsament en desitjava 50, però a més preferí vetllar la seva ànima a través del Trentenari de Sant Amador, de la missa del rescat i de la Congregació de Nostra Senyora dels Dolors, a qui legà 25 lliures perquè "... mos germans los congregants me encomanen a Déu i Maria Santíssima me alcanse de son fill preciós remissió de mes culpes". Fent una valoració aproximada, hi destinà 42 lliures per a complir els seus desitjos. Seguint la tònica familiar, Maria Gener i Mollet, el 1772, demanà 200 misses per un valor de 70 lliures barcelonines ³⁸.

La cura de l'ànima sempre anava acompanyada per un bon repós del cos, car la mort es viscuda intensament entre la població, entre la menestralia i entre els Gener. A l'hora d'ocupar-se del lloc del descans del cos, els costums dels Gener són força afins als de molts artesans. S'enterren a la seva parròquia, a Sant Joan, i curiosament, tots en el vas familiar que era el del sogre dels primers Gener, el pagès Josep Badia. Exemple clarificador del vessant religiós de la família, i de l'arrelament a la ciutat lleidatana. La interrelació de la família amb la religió es reflectia també en les misses encomanades per Francesc pare per a la seva primera muller, i en el reclam de parents religiosos com a marmessors, com fou el cas d'en Francesc fill vers el seu germanastre Cristòfol. Com solia ésser habitual, el cerimonial mortuori entre els Gener fou bastant sobri, en comparació a dècades posteriors o a grups socials més alts. Novena, enterrament, cap d'any i assistència d'alguna confraria. En Francesc pare volia en el seu funeral la presència de la Confraria del Sant Drap, el seu fill la de la Reverent Comunitat de Sant Joan, i el Reverent clergat de Lleida en una ocasió. Posteriorment, aquest fou substituït per la Confraria de Santa Maria, Confraria que presidí el sepeli de la seva filla, Maria Gener i Mollet.

L'arribada de la mort era el moment més colpidor per a manifestar el sentir religiós. Però en molts altres aspectes, la religió envoltava la vida dels ciutadans i de la família Gener. Es relacionen amb religiosos, però els llaços de sang o parentiu els apropiaven a allò més sagrat. En Cristòfol Gener i Plana esdevé Doctor i Prevere beneficiat, al temps que és germanastre i nebot de dos cabiscols majors, Josep Balcells i Plana i el Doctor Pau Plana. La filla d'Ermengol, na Caterina, emparenta amb l'Il·lustre Doctor Francesc Alzina, Prevere Canonge de la Seu, cosí del seu marit. L'home de la seva cosina Francesca Gener i Plana té dos preveres com a cosins germans ³⁹.

Àdhuc en l'habitatge i en la mateixa ornamentació personal, es testimonien les creences. Resulta obvi que la millor posició econòmica de Francesc fill li va permetre de fer-ho millor que el seu oncle. En Francesc tenia a casa seva dues talles, la d'un Sant Crist i la de la Mare de Déu del Roser, un Agnus d'argent amb la seva cadena, una creu de maragdes i uns rosaris de Jerusalem. El seu oncle només posseïa un Agnus d'argent amb la seva cadeneta.

Tal com assenyala Montserrat Ventura, l'Església contrarreformista hagué de contribuir, juntament amb el moviment il·lustrat, al procés d'extensió de l'alfabetització entre les classes populars. El seu objectiu era aconseguir una eina per l'adoctrinament i uniformització dels principis catòlics ⁴⁰. El progrés de l'alfabetització es va palesar dins l'artesanat lleidatà. Tot i que el sector del calçat i pell era dels menys alfabetitzats, contràriament als de millor posició econòmica i social, com adroguers i apotecaris, els varons de la casa dels Gener sembla que aviat accedeixen al coneixement de l'escriptura ⁴¹. El fet de dedicar-se a d'altres negocis, a banda de la tasca manual (comerç, arrendaments) sense cap mena de dubte, hagué de contribuir a suplir la necessitat de saber llegir i escriure.

Tanmateix, dins la família es comprova el clar dimorfisme sexual a l'hora d'arribar a l'alfabetització. Ni la filla d'Ermengol, na Paula, ni les filles de Francesc Menor, na Rosa i na Maria, no saben ni signar els protocols ⁴².

La tradició oral fou, possiblement, més forta que els esforços dels il·lustrats, o del mateix poder, a l'hora d'estendre la instrucció, doncs, com era força normal, ni l'Ermengol ni el Francesc fill tenien cap llibre a casa seva que com a mínim els instruís en el seu ofici, i demostrés algun interès per altres temes. Eren útils uns coneixements limitats, però l'accés a la cultura, en aquesta època, era privatiu de les èlites o de les classes benestants.

* * *

La família dels Gener va aconseguir una sòlida posició enmig la menestralia lleidatana, especialment la branca iniciada per en Francesc. Però la seva situació no l'assoliren només amb els fruits del seu treball manual, sinó que gaudien d'altres fonts d'ingressos. Els Gener van ésser assidus arrendataris i comerciaren amb els productes agrícoles, en una Lleida dinàmica pel que fa a les transformacions agràries. A més a més, un dels seus membres, en Francesc fill, invertí en terra i participà en el préstec de diners. Al cap i a la fi, era una manera d'assegurar-se uns ingressos si algun dels negocis anava a maldades. Pel mateix motiu, i malgrat les bones expectatives dels afers relacionats amb el camp, el taller artesanal es convertia en una bona garantia per a la família. Uns tallers d'esparanyers que, per cert, eren dels de més concentració de mà d'obra de la ciutat.

Aquesta bona posició es reflectia en el cas dels Gener en uns comportaments, en ocasions, diferents als de la majoria de menestrals. Vivien en grups residencials més grans, auxiliats per alguna criada, i per tant, residien en habitatges més espaiosos. Podien destinar una mica més de diners al dot de les seves dilles, posseir algunes joies i gaudir d'un nivell de vida envejable per a molts agremiats, i vetllar millor per la seva ànima. Com hem dit, la branca familiar d'en Francesc s'apropava més a l'èlite artesanal que no pas la d'Ermengol. Els grups residencials de casa dels Francescs tendien a la complexitat i vivien en un habitatge cèntric, al costat de personatges il·lustres. La millor situació d'aquesta branca de la família es reflectia igualment en l'adquisició de terra i en la participació assídua en els arrendaments, i també en els negocis dels censals. A més, en Francesc fill, era propietari de més argent i joies que el seu oncle, gaudia d'un nivell de vida alt per ésser un menestral, i pel mateix motiu podia superar amb escreix el nombre normal de misses en les demandes d'un artesà. La seva germana Francesca va rebre un bon dot, i el seu pare va cotitzar una destacada suma al cadastre.

A la Lleida del segle XVIII es van viure importants canvis i transformacions. Era una ciutat en plena expansió agrària, i la família dels Gener no fa més que exemplificar les possibilitats d'ascens econòmic i social en aquest context. Dos fills dels fundadors de la nissaga lleidatana es passaren a la branca comercial, en Joan, fill d'en Francesc, i Ermengol fill. Van trencar amb la mesocràcia artesanal gràcies a altres inversions o negocis, també afavorits per especials circumstàncies (aliança de la vídua d'Ermengol amb un botiguer) i beneficiant-se de les millors agrícoles del camp lleidatà. Amb tot, la ciutat quedà petita per a l'Ermengol, i Barcelona li permeté fer la seva gran volada.

1. En relació a l'estructura socio-professional lleidatana vegeu M.A. Serrano, *Estructura socioprofesional de Lérida después de la guerra de Sucesión (1716-1758)*, tesi de llicenciatura inèdita, Estudi General de Lleida, 1982. LL. Pla, *L'estructura socio-professional de Lleida (1793-1815)*, tesi de llicenciatura inèdita, Estudi General de Lleida, 1986. Pel que fa a la renovació i expansió del sector agrícola lleidatà vegeu, E. Vicedo, *Les terres de Lleida i el desenvolupament català del set-cents. Producció, propietat, renda*. Barcelona, 1991.
2. Els Gener han estat objecte del nostre estudi per diferents motius. En primer lloc, per pertànyer a la corporació més nombrosa de la ciutat. Un segon motiu ha estat el major nombre de protocols localitzats de la família; tot i això, hi ha buits difícils de cobrir (set testaments, un condicili, dos inventaris post-mortem i cinc capítols matrimonials realitzats entre 1717 i 1772). A més, no podem oblidar que els Gener van ser els únics lleidatans que van arribar a formar part de l'èlite burgesa barcelonina. Cal dir també, que la família s'ha estudiat en funció i en relació al treball general sobre la menestralia lleidatana; per tant, moltes de les dades i conclusions poden localitzar-se a R. Huguet, *Els artesans de Lleida (1680-1808)*, Lleida, 1990.
3. Entre 1680 i 1720 un 57,78% dels nuvis artesans eren foranis, i entre ells el 35,84% provenien de la mateixa província, R. Huguet, *Els artesans...*, p. 36.
4. J. Lladonosa, *Història de Lleida*, Tàrraga, 1974, vol. II. ps. 516-524 i 598.
5. En el seu estudi sobre la delinqüència, Teresa Ibars demostra com la procedència forània d'un individu era un element en contra a l'hora de punir-lo. T. Ibars, *La delinqüència a la Lleida del segle XVII*, Tesi de llicenciatura inèdita, Lleida, 1986.
6. Hem trobat notícies directes sobre dos matrimonis; si més no, en els capítols matrimonials amb Magdalena Mollet, hom diu que és vidu en segones núpcies de Maria Gener i Rossell. A.H.P.LL., Francesc Miró, llibre núm. 802, folis 119-121, 1748.
7. El concepte de família, en general, ve definit per uns lligams de parentiu i les seves estructures. El grup domèstic comprendria una dimensió de residència, de producció i de consum, és a dir, la funció d'un grup residencial. Aquest es refereix a la morfologia de la unitat familiar que sovint s'ha emprat com a sinònim de família, seguint les tipologies de P. Laslett. Els grups residencials serien estratègies o adaptacions conjunturals d'un cicle familiar o d'evolució o desenvolupament d'un nucli conjugal. Vegeu, X. Roigé, *Família i grup domèstic. Estratègies residencials al Priorat (segles XIX i XX)*. *Espai/Temps*, Quaderns del Departament de Geografia i Història de l'Estudi General de Lleida, 1989, ps. 6-17. Per un recull de les principals aportacions sobre la família vegeu F. Chacón Jiménez (ed), *Família y sociedad en el Mediterráneo Occidental. Siglos XV-XIX*, Universitat de Múrcia, 1987. El 70,6% de la menestralia lleidatana vivia en grups residencials de nucli conjugal simple, és a dir, els compostos pels pares i fills sense cap ascendent o parent. Pel que fa al tamany del grup, la mitjana estava al voltant dels quatre individus, cap al 1718. R. Huguet, *Els artesans...*, ps.47-54.
8. Hem d'agrair a M.A. Serrano la seva gentilesa en proporcionar-nos les dades del cens de 1718. A.H.P.LL., *Relación de vecinos de Lérida con catastro de ganado (1717-1756)*, registre 200 (Cf. corresponent a l'any 1718).
9. Testaments d'en Francesc Gener Major i Menor, A.H.P.LL., Jacint Julià, llibre núm. 744, folis 95-97v, 1717; folis 174-175, 1723. A.H.P.LL., Joan Cases, llibre núm. 461, folis 45r-v, 1727. A.H.P.LL., Francesc Miró, llibre núm. 801, folis 242-245v, 1749. A.H.P.LL., Josep Pocerull, llibre núm. 912, folis 45r-v, 1757.
10. Seguint les denominacions habituals en la documentació, ens referirem a Francesc Gener pare i a Francesc Gener fill, com a Major i Menor, respectivament.
11. La longevitat és més elevada, entre els Gener, en el cas dels homes que de les tres dones de qui tenim notícia. Francesc Gener Major morí als 68 anys, el seu fill als 71, malgrat "els achaques de hipocondria acostumats". Ermengol pare fou el que va morir més jove, als 49 anys. Maria Gener i Rossell, 13 anys més jove que el seu marit, Francesc Gener Menor, morí abans que ell, als 48 anys. L'altra dona d'aquest, Magdalena, mor abans dels 40, i Maria Gener Badia, si bé va sobreviure al seu marit Ermengol, 14 anys més gran, tampoc arribà als 50.
12. En relació a totes les característiques demogràfiques a les que fem al·lusió, vegeu R. Huguet, *Els artesans...*, ps. 54-64.
13. La filla de Francesc Gener Major, Francesca, es marida cap als 16 anys, la seva néta, també de nom Francesca, abans dels 20. Les filles d'Ermengol, Caterina i Paula, es casaren als 16 i 18 anys, respectivament. Maria Gener i Rossell, als 19 anys, tenia una filla d'un any. Magdalena Gener i Mollet fa el contracte matrimonial als 20 anys.

14. Tenim notícia d'altres nuclis extensos relacionats amb la família. Les filles d'en Francesc Gener Menor, Rosa i Maria, vivien amb la germana Francesca, casada amb el blanquer Josep Piferrer, a casa d'Anton Piferrer. En maridar-se la germana, i en ser orfes, les havien d'acollir a les tres, i també l'herència del pare era engrescadora. A.H.P.LL., Antoni Olives Sirach, llibre núm. 857, folis 112-113, 1772.
15. El 1718 Joan Gener vivia amb la seva dona Úrsula de 26 anys, la criada Francesca Gavalvà i dos aprenents, Damià Sentís i Pere Rossell. També segons el cens, quan la filla gran d'Ermengol té 6 anys ell ja compta amb 47.
16. Antonio Fernando Díez comprova com en el cas valencià era força habitual l'endotècnia o reproducció dels sabaters artesanals en el marc familiar, afavorit per la mateixa normativa gremial. A. Fernando Díez, *Viles y mecánicos*, València, 1990, ps. 29-37 i 43.
17. A.H.P.LL., Joan Cases, llibre núm. 464, folis 297-298, 1772.
18. A.H.P.LL., Francesc Miró, llibre núm. 801, folis 242-245v, 1749.
A.H.P.LL., Joan Cases, llibre núm. 461, folis 282-283v, 1720.
A.H.P.LL., Antoni Olives Sirach, llibre núm. 857, folis 112-113, 1772.
19. Sobre les valoracions socials dels oficis, vegeu, P. Molas, *Comerç i estructura social a Catalunya i València als segles XVII i XVIII*, Barcelona, 1977, ps.7-32. *La burguesia mercantil en la España del Antiguo Régimen*, Madrid, 1985, ps. 171-205. Antonio Fernando Díez, *Viles...*, p. 3. El 1717 Ermengol pagà 9 lliures i 10 sous, i Josep Andreu 25 lliures i 10 sous. A.H.P.LL., *Libro de colecta del real catastro. 1716-1717.*, registre 1.184.
20. A.H.P.LL., Joan Cases, llibre núm. 464, folis 452-453, 1731. La cotització de Josep Mollet fou de 33 lliures, 16 sous, i la d'en Francesc Gener, de 21 lliures.
21. Dels 28 testimonis, 12 són espardenyers, 3 blanquers, un pagès, 5 religiosos, 4 botiguers, un ciutadà honrat i un notari. A.H.P.LL., Joan Cases, llibre núm. 464, folis 297-298v, 1722; folis 452-453, 1731.
22. Josep Lladonosa remarca com era una zona no només d'artesans, sinó també de ciutadans honrats i de nobles. *Els carrers i places de la Lleida actual amb més pes històric*, Lleida, 1983, p. 5.
23. Per l'estudi dels habitatges, hem pogut localitzar els inventaris pos-mortem d'Ermengol i d'en Francesc Gener Menor. A.H.P.LL., Joan Cases, llibre núm. 461, folis 284-289, 1722. A.H.P.LL., Josep Pocarull, llibre núm. 912, folis 48-51v, 1757. Normalment, les llars artesanals no acostumen a superar les sis peces distribuïdes entre la planta baixa i un pis. Vegeu, R. Huguet, *Els artesans...*, ps.92-102.
24. Per l'anàlisi dels tallers, ens hem servit sobretot de l'inventari d'Ermengol, ja que en el cas d'en Francesc, en morir gran, als 71 anys, i en no tenir seguidor en l'ofici, possiblement feia temps que estava en desús, doncs moltes eines es troben a l'esgolf. A casa seva, en Francesc tenia només dos parells d'espardenyes i 38 cingles. A.H.P.LL., Ignasi Turull, llibre núm. 1.143, folis 34-54v, 1801. A.H.P.LL., Miquel Roig, llibre núm. 99, folis 143-150v, 1783.
25. A. Fernando Díez, *Viles...*, ps.151-164.
26. El 62% de l'artesanat té alguna petita inversió en terra, o treballa a l'agricultura. També la relació amb el camp és evident en el cas de Balaguer i de Santiago de Compostela. R. Huguet, *Els artesans...*, ps. 116-121. M.J. Vilalta, *Balaguer a la Catalunya Moderna*, Lleida, 1990, ps. 74-89. E. Martínez Rodríguez, "El artesanado urbano de una ciudad tradicional: Santiago de Compostela a mediados del siglo XVIII", a *II Coloquio de metodología histórica aplicada*, Santiago de Compostela, 1984, vol. I, p. 147.
27. E. Vicedo, "Propietat, accés a la terra i distribució dels ingressos a la Lleida del segle XVIII", a *Recerques*, núm. 12, Barcelona, 1982, ps. 59 i 75.
28. A.H.P.LL., Josep Pocarull, llibre núm. 912, folis 48-51v, 1757.
29. Vegeu la relació dels arrendataris de rendes reials a P. Vilar, *Catalunya dins l'Espanya Moderna*, Barcelona, 1986, vol. III, ps. 515-517. R. Huguet, *Els artesans...*, ps. 130-131.
30. Ermengol havia de posseir al voltant de 525 kg d'oli i 2.187 litres de vi. A.H.P.LL., Joan Cases, llibre núm. 461, folis 284-289, 1722. A.H.P.LL., Jacint Julià, llibre núm. 744, folis 174-175, 1723.
31. P. Molas, *Comerç...*, p. 281.
32. Ermengol Gener consta en el cadastre de Barcelona entre 1755 i 1782, any de la seva mort. En aquests 26 anys va

- cotitzar una mitjana de 350 lliures barcelonines l'any. El 1758 ja consta com a comerciant matriculat. Vegeu R. Fernández, *La burguesía comercial barcelonesa en el siglo XVIII*, Tesi de doctorat, Estudi General de Lleida, 1987, vol. II, p. 534 i vol. IV, p. 1.203. Per a d'altres dades personals, vegeu P. Molas, *Comerç...*, ps. 279-291. També, C. Martínez Shaw, *Catalunya en la carrera de Indias*, Barcelona, 1981.
33. A.H.P.LL., Joan Cases, llibre núm. 461, folis 284-289, 1722. A.H.P.LL., Josep Pocerull, llibre núm. 912, folis 48-51v, 1757.
 34. R. Fernández, "La burguesía barcelonesa en el siglo XVIII", a *La economía española al final del Antiguo Régimen*, Madrid, 1982.
 35. A.H.P.LL., Francesc Miró, llibre núm. 802, folis 119-121, 1748; folis 242-245v, 1749. A.H.P.LL., Joan Cases, llibre núm. 464, folis 297-298v, 1722; folis 452-453, 1731. A.H.P.LL., Jacint Julià Gatell, llibre núm. 758, folis 205-207v, 1739.
 36. En Francesc gaudia d'un nivell de vida 4, el més alt dins la menestralia (16,6% dels artesans). Ermengol s'inclouria dins el nivell 3 (48,2% del total). R. Huguet, *Els artesans...*, ps. 155-159. Per a l'estudi dels nivells de consum vegeu LL. Castañeda, "Ensayo metodológico sobre los inventarios post-mortem en el análisis de los niveles de vida material: el ejemplo de Barcelona entre 1790-1794", a *Actes del primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, Barcelona, 1984, vol. I, ps. 757-767. M. Santiveri, *Niveles de vida material en la sociedad leridana del siglo XVII: 1644-1700*, tesi de llicenciatura inèdita, Estudi General de Lleida, 1985.
 37. En aquest primer testament, en Francesc deixa entreveure un bon esta d'ànim. Fa un any que està casat amb la jove Magdalena, té una filla i n'espera una altra. Es mostra agraït envers la seva "caríssima muller", marmessora, tutora i usufructuària. Tanmateix, això canvia; en el testament de 1757, pràcticament no parla de la muller, els marmessors són substituïts, les demandes de misses es redueixen a 200. És possible que alguna cosa succeeís amb la família de la muller; al sogre, abans marmessor, tampoc l'anomena. Això, i la malaltia, el degué abatre i desencisar; tanmateix, el seu inventari no deixa pas copsar una merma important de la seva fortuna. A.H.P.LL., Francesc Miró, llibre núm. 801, folis 242-245v, 1749. A.H.P.LL., Josep Pocerull, llibre núm. 912, folis 45 r-v, 1757.
 38. Entre el 30 i 40% dels artesans no superen les 100 misses sol·licitades. La mitjana entre 1706 i 1725 és de 144, i s'hi gastaven per mitjana, a l'entorn de 28 lliures. Entre 1736-1770, la mitjana de misses puja a 172, i el seu cost s'eleva fins al voltant de les 41 lliures. R. Huguet, *Els artesans...*, ps. 170-171. A.H.P.LL., Jacint Julià, llibre núm. 744, folis 95-97v, 1717; folis 174-175, 1723. A.H.P.LL., Joan Cases, llibre núm. 461, folis 282-283v, 1720. A.H.P.LL., Antoni Olives Sirach, llibre núm. 857, folis 112-113, 1772. En relació a les actituds davant la mort vegeu O. López, *Actituds col·lectives davant la mort i discurs testamentari al Mataró del segle XVII*, Mataró, 1987.
 39. A.H.P.LL., Joan Cases, llibre núm. 464, folis 452-453, 1731; folis 297-298v, 1722.
 40. M. Ventura, *Lletrats i il·letrats a una ciutat de la Catalunya Moderna. Mataró, 1750-1800*, Mataró, 1991, ps. 113-114.
 41. En Francesc Gener fill signà tots els documents. No queda tan clar en el cas del pare i de l'oncle, ja que no s'obliga a signar els protocols fins al 1736 segons Reial Ordenança. Hom assegura que signen, encara que en el document no consta la firma. A.H.P.LL., Jacint Julià, llibre núm. 758, folis 205-207v, 1739. A.H.P.LL., Jacint Gigó, llibre núm. 623, folis 95 r-v, 1767.
 42. A.H.P.LL., Antoni Olives Sirach, llibre núm. 857, folis 112-113, 1772.